

УДК 338.4.5

О.В. Скидан

Державний агроекологічний університет

РЕЙТИНГОВІ ОЦІНКИ ЯК МЕТОД ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглянуто можливість застосування системи рейтингових оцінок, що спрямовані на вимірювання та порівняльний аналіз стану розвитку аграрної сфери регіонів України, при формуванні аграрної політики держави

Постановка проблеми

Заходи щодо зміни соціально-економічного середовища в бажаному напрямі лише тоді виправдані, коли завдяки їхньому втіленню досягається поставлена мета. Це повною мірою стосується і аграрної політики, яка позитивно може бути оцінена лише тоді, коли забезпечує продовольчу безпеку держави, вищу ефективність і конкурентоспроможність сільського господарства, поліпшення соціального становища селян та рівня розвитку сільських територій. Враховуючи викладене, виникає необхідність у розробці відповідної методології оцінки результативності аграрної політики.

Аналіз публікацій за темою дослідження

Для оцінки результативності аграрної політики використовується широкий спектр показників, зокрема, такі як абсолютна величина доданої вартості у сільському господарстві в порівняних цінах, а також темпи її зростання; об'єм доданої вартості сільського господарства на одного працівника і співвідношення даного показника з величиною доданої вартості (ВВП) на одного зайнятого в економіці в цілому; відповідність сільськогосподарської продукції світовим стандартам і ін. За допомогою найважливіших критеріальних параметрів і показників оцінки розвитку АПК визначають також ступінь інтегрованості сфер АПК; параметри структури і збалансованість розвитку АПК; досконалість організації виробництва і системи управління; ефективність функціонування АПК [6, с. 10].

На думку ряду провідних вітчизняних вчених-аграріїв, єдиним інтегральним показником стану сільських територій може стати індекс людського розвитку [1, с. 129]. Проте цей показник був розроблений для оцінки рівня соціально-економічного розвитку окремих країн і територій. В ньому знаходять своє відображення показники, що характеризують тривалість життя, освіту, матеріальний добробут населення [5]. Значення ряду показників, що є складовими при розрахунку інтегрального індексу людського розвитку, залежить від ефективності соціально-економічної політики держави в цілому, а не тільки її аграрної складової.

Деякі вчені пропонують використовувати обмежений набір індикаторів аграрної політики [7]. Індикатори повинні бути згруповані в модулі різної складності: товарного ринку, структурного, макроекономічного середовища, регуляторного середовища, досліджень і розгортання технології. Проте вказаний набір показників є обмеженим, оскільки характеризує в основному умови і результати функціонування аграрного сектора. В ньому відсутні показники, що відображають результативність такого функціонування (рівень і структуру споживання населенням безпечних продуктів харчування, економічну їх доступність для різних верств населення і т.д.).

Отже, методологія оцінки ефективності аграрної політики вимагає подальшого вдосконалення. Однією із її складових може бути застосування системи рейтингових оцінок стану розвитку аграрної сфери окремих регіонів.

Рейтингові індикатори можна використовувати як інформаційне джерело і вказувати на ключові проблеми, які перешкоджають ефективному розвитку аграрного сектора економіки. Крім того, вони є надзвичайно корисними для перспективного планування, оскільки вказують на головні перепони, що стримують надходження інвестицій і розвиток конкурентоспроможності [2, с. 73].

Результати рейтингових оцінок можна застосовувати при вирішенні проблеми регіональних диспропорцій у рівні ефективності розвитку аграрного сектора та для здійснення моніторингу зближення аграрної економіки окремих регіонів на основі кількісних оцінок критеріїв зближення, встановлення пріоритетів у реалізації стратегії розвитку аграрного сектора і оцінки ступеня досягнення поставлених цілей, ефективності державної політики у вказаній сфері, прогнозування і планування.

Результати досліджень

Оцінку рівня розвитку та ефективності управління аграрним сектором регіонів України пропонуємо проводити за основними чотирма групами показників, які характеризують:

- ✓ рівень економічного розвитку;
- ✓ фінансовий стан підприємств аграрної сфери;
- ✓ рівень інвестиційної активності;
- ✓ розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

Стан та ефективність управління аграрним сектором за рівнем економічного розвитку можна оцінити на основі показників продукції сільського господарства в розрахунку на одну особу, продуктивності праці у сільському господарстві, індексу валової продукції сільського господарства.

Для оцінки фінансового стану аграрних підприємств регіону можуть бути використані показники частки прибуткових підприємств у їх загальній чисельності та рівня рентабельності.

Рівень інвестиційної активності аграрних підприємств регіону слід визначати з використанням показників обсягу прямих іноземних інвестицій у галузь та темпів їх приросту (зменшення) у порівнянні з базисним періодом. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності пропонуємо оцінювати на основі показників щодо експорту продукції рослинництва і тваринництва та темпів зміни їх значень відносно визначеного базисного періоду.

Рейтингова оцінка кожного регіону за кожною групою показників може бути розрахована за наступними формулами. Так, для обчислення індивідуальних оцінок рівня розвитку аграрного сектора використовували формулу:

$$P = \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}},$$

де P – рейтингова оцінка;

$X_{\max}$, $X_{\min}$, X_i – відповідно максимальні, мінімальні та конкретні значення показників.

Узагальнена оцінка в рамках групи показників може бути обчислена шляхом підсумовування визначених індивідуальних оцінок та ділення на їх кількість:

$$R = \frac{\sum_{i=1}^n P_i}{n},$$

де R – узагальнена оцінка рівня розвитку аграрного сектора;

P_i – індивідуальна оцінка рівня розвитку аграрного сектора за окремим показником;

n – кількість показників в рамках групи.

Результати рейтингової оцінки окремих складових розвитку аграрного сектора регіонів України на прикладі 2004 р. наведені в таблиці 1.

Узагальнена оцінка в рамках групи показників може бути розрахована шляхом сумування індивідуальних оцінок і ділення на їх кількість. Загальний рейтинг рівня розвитку аграрного сектора економіки розраховується на основі узагальненої оцінки з використанням формули 1 (таблиця 2).

Таблиця 1. Рейтингова оцінка окремих складових розвитку аграрного сектора регіонів України в 2004 р.

Регіони	Рейтинг економічного розвитку	Рейтинг фінансового стану	Рейтинг інвестиційної активності	Рейтинг експортної діяльності	Загальний рейтинг
Закарпатська область	0	49	10,5	7	0
Житомирська область	28,6	0	27,7	22	5,4
Чернівецька область	20,3	30	28,6	0	5,6
Хмельницька область	48,8	25,9	3,1	29,3	18,4
Луганська область	26,5	72,8	7,6	14,6	24,9
Івано-Франківська область	10,6	72,2	32,1	30,5	35,6
Запорізька область	69	70,5	7,6	7,4	39,8
АРК	33	64,5	20	-	40,7
Сумська область	39,5	19,4	0,4	100	41,9
Тернопільська область	39,1	57,7	73,3	3,5	48,4
Львівська область	4	80,8	5,1	93,1	52,6
Рівненська область	31	59,9	34,6	57,7	52,7
Херсонська область	93,6	44,9	0	48,3	54,3
Волинська область	37,3	67,2	9,5	76,8	56,1
Вінницька область	55,6	41,8	29	65,6	56,7
Дніпропетровська область	59,7	81,7	5,4	50,6	59,1
Донецька область	52,5	48,3	32,6	71,5	62,5
Полтавська область	85,5	58,1	37,9	24,8	63,1
Одеська область	74,1	86,8	14,7	35,3	65,2
Харківська область	52,3	47,8	29,1	86,4	67,3
Кіровоградська область	95,3	100	10,9	34,6	78,7
Чернігівська область	71,7	59,7	40	72,7	80,2
Миколаївська область	100	71,7	4	75,4	83,3
Черкаська область	93,9	83,2	40,6	61	95,8
Київська область	56,7	58,6	100	72,6	100,0

За рівнем економічного розвитку на перше місце виходить аграрний сектор Миколаївської області (має найвищий темп росту валової продукції сільського господарства (53,7%) та одні з найкращих показників продуктивності праці і обсягу продукції сільського господарства в розрахунку на одну особу). Лідера наздоганяють Херсонська та Черкаська області, які в цілому мають схожі з Миколаївським регіоном показники.

На останньому місці опинилася Закарпатська область внаслідок найнижчої продуктивності праці у сільському господарстві та тому, що у 2004 р. вона була єдиним у державі регіоном, в якому спостерігалось зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва (на 0,8%).

У рейтингу фінансового стану на першому місці опинилася Кіровоградська область завдяки найвищому рівню рентабельності аграрного виробництва (21%) та частці прибуткових підприємств у галузі (85,8%). До групи регіонів-лідерів також потрапили Львівська, Дніпропетровська, Черкаська та Одеська області. Замикає рейтинг Житомирська область, рівень рентабельності аграрних підприємств у якій був найнижчим у державі (1,9%).

За показниками інвестиційної активності лідером є Київська область, де обсяг прямих іноземних інвестицій в аграрну сферу на початок 2005 р. склав 63,4 млрд дол. США. Найгіршим розвитком інвестиційної діяльності аграрних підприємств характеризуються Сумська та Херсонська області. Якщо першій вдалося залучити всього 400 тис. дол. США іноземних інвестицій, то у другій протягом одного року було вилучено інвестицій на суму 1,7 млн дол. США.

Найкращу позицію у рейтингу експортної діяльності посідала Сумська область, яка мала найвищий фактичний обсяг та темпи зростання експорту продукції тваринного походження. На останньому місці опинилася Чернівецька область. При низькому рівні показників обсягу експорту продукції рослинництва і тваринництва в регіоні протягом досліджуваного періоду відбулося і їх подальше зменшення на 10–11%.

Після підрахунку інтегрального показника розвитку аграрного сектора лідером виявилася Київська область, яка випереджає інші регіони за груповим показником інвестиційної та експортної активності. Друге місце, за рахунок високого економічного розвитку та фінансового стану посідає Черкаська область. На третьому – Миколаївська, яка лідирує за рівнем економічного розвитку та має гарні позиції у рейтингу фінансового стану і експортної діяльності.

Висновки

Отже, запропонована методика рейтингових оцінок дозволяє:

- проводити системний аналіз динаміки трансформації економіки аграрного сектора з урахуванням регіональних особливостей його розвитку;
- виявляти слабкі елементи економіки аграрної сфери на основі порівняльного аналізу окремих складових рейтингової оцінки;

Таблиця 2. Загальний рейтинг розвитку аграрного сектора регіонів України в 2004 р.

Регіони	Узагальнена оцінка	Загальний рейтинг
Закарпатська область	16,6	0
Житомирська область	19,6	5,4
Чернівецька область	19,7	5,6
Хмельницька область	26,8	18,4
Луганська область	30,4	24,9
Івано-Франківська область	36,4	35,6
Запорізька область	38,6	39,8
АРК	39,2	40,7
Сумська область	39,8	41,9
Тернопільська область	43,4	48,4
Львівська область	45,8	52,6
Рівненська область	45,8	52,7
Херсонська область	46,7	54,3
Волинська область	47,7	56,1
Вінницька область	48,0	56,7
Дніпропетровська область	49,4	59,1
Донецька область	51,2	62,5
Полтавська область	51,6	63,1
Одеська область	52,7	65,2
Харківська область	53,9	67,3
Кіровоградська область	60,2	78,7
Чернігівська область	61,0	80,2
Миколаївська область	62,8	83,3
Черкаська область	69,7	95,8
Київська область	72,0	100,0

– проводити порівняльний аналіз рівня конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості аграрної сфери окремих регіонів;

– здійснювати планування і коригування заходів загальнодержавної та регіональної аграрної політики щодо забезпечення реалізації визначених цілей розвитку аграрного сектора.

Перспективами подальших досліджень

У вказаному напрямі є встановлення вагомих коефіцієнтів кожної з груп показників, які можуть бути визначені на основі опитування експертів з питань розвитку АПК – представників аграрних асоціацій і торговельних палат, керівників аграрних підприємств, відповідних спеціалістів державних органів влади. Це дозволить підвищити рівень об'єктивності оцінки розвитку аграрного сектора окремих регіонів.

Література

1. *Андрійчук В.Г., Зубець М.В., Юрчишин В.В.* Сучасна аграрна політика: проблемні аспекти. – К.: Аграрна наука.– 2005. – 140 с.
 2. *Гончаров Ю., Сальник О.* Застосування системи рейтингових оцінок як засіб ефективного управління процесом євроінтеграції // Економіка України. – 2005. – №11. – С. 73-82.
 3. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів України за 2002 р. - К.: Вид. „Міленіум”.– 2005. – 230 с.
 4. Рейтинг інвестиційної конкурентоспроможності регіонів України (січень-червень 2005 року). – К.: Експертно-аналітичний центр „Соціум”, 2005. – 21 с.
 5. *Саградов А.* Россия и индекс человеческого развития // Население и общество. – 2000. – №43.
 6. *Янків М.Д.* Організаційно-економічні механізми розвитку і функціонування АПК України: Автореф. дис. д-ра. економ. наук. – К.– 2000. – 35 с.
 7. *Timothy E. Josling and Alberto Valdés.* Agricultural Policy Indicators: ESA Working Paper No. 04-04, January 2004. – 26 p.
-